

KARADENİZ'İN SİMGESİ PALAMUT BALIKLARI NEREYE GİTTİ?

S. Vedat Karaarslan Arkeolog- Elektronik Mühendisi (MSc.)

Şimdilerde kıyıya vuruyor mu bilemiyoruz ama 1990 lı yıllarda Karadeniz'de kıyıya vuran köpek balıklarına şahit olduğumuz denizdeki balık hareketliliğine nazire yaparcasına Karadeniz'de bu tarihlerde **palamut balığı** yok ama **hamsinin** kulağına kar kaçmadan yenilmez serzeniş ve söylemleri arasında şu anda Karadeniz'de olmadığı için palamutun denizde avlamak için kovalayamadığı pek fazla yağı olmayan hamsinin kolaylıkla yakalanarak kasalar dolu olarak pazara sürülmesi palamut balığının Karadeniz'den sıcak denizlere göç etmesi ile ilgili bir husustur.

Deniz suyunun diğer denizlerimiz arasında en tatlı suya sahip olduğu Karadeniz'e gerek çok miktarda tatlı su nehrinin akıyor olması gerekse tehlikeli yırtıcı balıkların olmaması bu deniz ile bağlantılı diğer denizlerden balıkların göç akımını sağlıyor olsa da Karadeniz'in hamsi ile simgesi olan palamut balığının günden güne büyüdüğünü ve yavru halinde iken **skordylai**, bu balıkların büyüdükten sonra diğer denizlere göç etmesinden sonra tekrar Karadeniz'e dönüşlerindeki adları ise **pelamys** olarak adlandırılırdı. Küçük Palamut Skordylai balıklarının büyümelerinin günden güne büyümeleri göz ile gözlemlenebildiğini antik kaynaklar bize aktarmaktadır. .

İngilizce'de adı '**bonito**' olan balığın Yunanca adı ise '**pēlamýs**' sözcüğünden evrilmiş olan '**palamida**' dır. Palamut deyip de geçmemek gerek palamut balığının cinsleri ise şöyle sıralanır; **palamut vonozu** (12–16 cm), **kestane palamudu** (16–22 cm), **çingene palamudu** (22–28 cm), **palamut** (28–35 cm),

zindandelen (70 cm ve üzeri), **torik** (40–45 cm), **sivri** (45–55 cm), **altıparmak** (55–65 cm) ve **piçuta** (65 cm ve üzeri) adını alır. [1]

Bu açıklamalara göre 28-35 cm uzunluğundaki balığın adı olan palamutun Karadeniz’de kovaladığı hamsiler, balıkçılar tarafından yakalanır düşüncesinin yanlışlığı, yaz aylarını **‘anavaşya’** yaparak Karadeniz’e geçerek kışa doğru **‘katavaşya’** adı verilen Marmara ve Ege Denizi’ne geçişleri bugünlerde palamutun neden olmadığını gayet iyi ortaya koyar.[2]

Çünkü Palamut balıkları **katavaşya** yaparak Marmara’ya çoktan yol aldı bile. İşte başıboş kalan bugünlerdeki kulağına kar suyu geçmemiş yağsız hamsilerin bolluğu, arkalarında olmayan palamut nedeniyle palamutlar tarafından avlanamıyor olması nedeniyledir. Her yıl bu aylarda ortaya çıkan bu döngü daha soğuk aylarda da palamutun Karadeniz’den **‘katavaşya’** yaparak sıcak denizlere gitmesi ile bugünlerde kulağına kar suyu kaçmamış hamsilerin balıkçılarımız tarafından avlanarak tutularak pazara sunulmasıdır.

Palamutsuz ve soğuk Karadeniz sularında korunmak üzere hamsinin derisinin altına yağ depolanmasının göstergesi olan kulağına kar suyu kaçmış hamsinin arkasında artık onu avlayacak palamut olamayacağı için balıkçılar yağlı hamsileri avlayarak Aralık sonu ve Ocak başında pazara sunabileceklerdir.

Karadeniz’de balık popülasyonunun en önemli dengeleyici unsuru olan palamut balığının yazın başında bizim Azak Denizi dediğimiz antik çağlarda **Palus Maetois** olarak adlandırılan denizde yumurtalarını bırakırlar. Yumurtadan çıkan balıklar denize çıkar çıkmaz doğu yönüne doğru yönelirler ve Trabzon ve Giresun önünden geçerlerken bu illerde tutulması pek tavsiye edilmezse de Sinop açıklarına

geldiğinden en lezzetli olan büyüklüğe ulaşırlar. [3]

Bu nedenle Palamut balığının yağ oranının en üst düzeye çıktığı Sinop açıklarında tutulması tavsiye edilir.

Yaklaşık 40 gün sürdüğü bilinen bu seyahat sonunda palamutun bir kısmı tekrar Palus Maetios denizine döner bir kısmı ise boğaz önüne gelerek boğazdan güneye doğru inmeye başlarlar. Buradan balıkların İstanbul Boğazı'ndan Marmara'ya geçmeleri (katavaşya) palamutların Kadıköy açıklarında bulunan bir görüşe göre Kız Kulesi'nin bulunduğu kayaya bir görüşe göre de mitolojik olarak dillendirilen denizin derinliklerindeki beyazlık bir alana çarparak Haliç'e doğru yönleneceği bu zenginliğin Haliç'e akmasının bir göstergesi olarak Altın boynuz olarak adlandırılmasına neden olmuştur.

Amasyalı Strabon, Haliç içindeki koylara giren palamutların el ile bile yakalandığını yazarken antik çağlarda adı Kalkhedon olan Kadıköy'den '**körlerin memleketi**' olarak bahsedildiğini buna neden olan balıkların bu Kalkhedon kıyılarındaki kayaya değil de bir akıntı ile Haliç'e yönelmesi ile burada bulunan halkın daha zengin ve müreffeh, Kalkhedon halkının ise fakir kalmasına bağlıyordu. M.Ö. 685 yılında Megaralıların Sarayburnu'nu görmeyerek Kadıköy'e yerleşmelerine neden olan bu mitolojik söylem, palamut balıklarının Haliç'e girmesi ile zengin olan halkın karşısında 'Körlerin memleketi' anlamına gelen günümüzdeki Kadıköy'ün **Kalkhedon** olarak adlandırılmasına neden olmuştur.

Bugün palamutlar Haliç'e pek girmiyor ama halen Karadeniz'den sıcak denizlere inmesi dolayısıyla yakalanamaması ve takip etmediği yağsız hamsilerin tezgahı doldurmasının nedeni hamsinin yağlı olması anlamına gelen kar suyunun, kendisini kovalayan palamut olmaksızın denizlerde serbestçe yüzen hamsinin kulağına kaçmasını beklemek gerekiyor ki **hamsinin Palus Maetios Denizi'nde (Azak) yumurtalarından çıkıp saatin ters yönünde Varna'dan geçip İstanbul Boğazı önünden geçerek Batum'a kadar uzandıktan sonra aniden geriye dönüp Trabzon ve Sinop kıyıları önündeki seyahati denizde kendilerini avlayacak olmayan palamut balıklarına bağlanır ve bu kıyılarda yakalanması tavsiye edilir.**

Dünya Balık Göçü Günü 21 Nisan tarihinde düzenlenir ve bir çok etkinlikle balık göçleri tartışılır. Karadeniz Bölgesi'nde ve diğer denizlerimizde Türkiye'nin bütün bilimsel kuruluşlarının 'balık sayısındaki azalmanın önüne geçmek ve daha üretken nehirler elde etmek için göç eden balıkların ve nehirler üzerindeki göç yollarının önemini hatırlatmak amacıyla kutlanan' bu güne balıkçılığın gelişmesi için önem vermesi gerekiyor. [4]

ARKEOTEKNO

[1] [https://tr.wikipedia.org/wiki/Palamut_\(bal%C4%B1k\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/Palamut_(bal%C4%B1k))

[2] Yunanca ana: aşağıdan yukarıya; vasis: kanal, kata, kato: yukarı

[3] Strabon, Geographika, Antik Anadolu Coğrafyası, Kitap, XII, XIII, XIV

[4] <https://www.worldfishmigrationday.com/>

KAYNAK LİNK:

https://www.arkeotekno.com/pg_522_karadenizin-simgesi-palamut-baliklari-nereye-gitti